

<https://helda.helsinki.fi>

Näetkö rahan liikkeen? Näetkö minne se menee?

Krekola, Joni

2007

Työväenhistorian uutisvirtaa -blogi

<http://hdl.handle.net/10224/4030>

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Arvio kirjasta Mikko Majander, *Demokratiaa dollareilla. SDP ja puoluerahoitus pulataloudessa 1945-1954*, Otava 2007, 348 s. Julkaistu alun perin Työväen historian uutisvirtaa blogissa 19.11.2007 <http://blogs.helsinki.fi/thptseura/2007/11/19/post-140/>

Näetkö rahan liikkeen? Näetkö minne se menee?

Mikko Majander: *Demokratiaa dollareilla. SDP ja puoluerahoitus pulataloudessa 1945-1954*. Otava 2007, 348 s. SDP:n puoluehistoriaa kirjoittava [Mikko Majander](#) sai kesällä 2006 haltuunsa puolueen taloudenhoitaja Aarne Paanasen Tukholmaan säilytetyt tilikirjat. Se kuuluisa yhden dokumentin dosentti olisi tyytynyt julkistamaan arkistolöydökset kissankorkuisin otsikoin. Majander maltoi kuitenkin kaivaa lihaa kovan ytimen ympäriltä. Puuttuva pala ohjasi katsomaan uusin silmin pitkään avoinna olleita suomalaisarkistoja. SDP:n puoluerahoituksen erottaminen omaksi tutkimukseksi oli perusteltua. Osana varsinaista puoluehistoriaa ulkomainen raha ja sen lieveilmiöt eivät olisi saaneet yhtä kattavaa käsittelyä.

Lopputulokset *Demokratiaa dollareilla. SDP ja puoluerahoitus pulataloudessa 1945-1954* ei ole ainoastaan kirja sodanjälkeisen sosialidemokratian kiistelystä rahoituksesta vaan moniulotteinen tutkimus Suomen pulatalouden arjesta, kuluttamisesta ja kansainvälisistä vaikutteista Euroopan reunalla. Tutkimus etenee kronologisesti ja rakentuu luvuista, joita voisi kuvata puoluerahoituksen pääväylältä haarautuviksi poluiksi. Taloussotkuja, henkilökuvia ja matkakertomuksia piisaa, mutta rönsyt on maltettu katkoa ajoissa. Ne viestivät tekijän innostusta aiheeseensa.

Suomen puolueiden rahoituksen vilskeimmät vuodet osuivat toisen maailmansodan ja puoluetuen säätämisen (1967) väliseen aikakauteen. Moskova kanavoi rahaa kommunistisille veljespuolueille, mutta Suomessa ottajia löytyi myös K-linjalta ja SDP:n skogilaisesta oppositiosta. Sosiaalidemokratian valtavirta sai dollarinsa lännestä, skandinaavisilta ammattiliitoilta tai amerikansuomalaiselta työväenliikkeeltä. Tanakamman Amerikan-avun lähteeksi täsmentyvät CIA:n liepeillä

toimivat peitejärjestöt. Majanderin mukaan ”SDP oli siten Suomen puolueista kaikkein voimallisimmin sidoksissa kylmän sotaan, halusi se sitä tai ei”.

Puolueiden rahantarve kasvoi rauhan tultua. SKP laillistettiin, ja sen ympärille kasvoi kokonainen kansandemokraattinen järjestöperhe. Teorian mukaan etujoukon piti viipaloida ”uuden demokratian” imuunsa sosialidemokratian vasemmistosiipeä, kunnes reformistinen työväenliike kuihtuisi mahdottomuuteensa. Vallan valtaaminen ei edennyt kommunistien toivomalla tavalla. Kommunistien hallitusvastuu päättyi sosialidemokraattisen vähemmistöhallituksen nimittämiseen vuonna 1948. Katkera kamppailu työväenliikkeen suunnasta jatkui ruohonjuuritasolla ay-liikkeessä. Lännessä Suomen kehitys ja etenkin SDP ratkaiseva osuus tulkittiin kommunismin patoamiseksi, jota kannatti tukea dollareilla.

SDP oli puolueista taitavin hyödyntämään sekä läntisiä rahoittajia että Suomen valuuttasäädöksiä, mitä Majander selittää monen keskeisen toimijan taustalla osuuskauppaliikkeessä. Eri puroista kootut varat vaihdettiin sveitsiläisissä pankeissa dollareiksi ja sijoitettiin tuottavuusodotuksiltaan parhaisiin kulutushyödykkeisiin. Amerikan-päässä dollarit koottiin tilille, jonka turvin alan ammattilainen, liikemies Frank Aaltonen osti New Yorkista käsin parhaaksi katsomiaan tuotteita. Toinen dollariavun kummisetä oli amerikansuomalaisen työväenliikkeen legenda Oskari Tokoi. Majander ei ole löytänyt viitteitä siitä, että demarien välikädet olisivat ohjanneet varoja omiin taskuihinsa. Talousmiesten luontaisetuihin kuului kyllä poikkeuksellinen mahdollisuus matkustaa maailmalla ja laskuttaa lounaistaan.

Rahahanojen avaus ulkomailla oli SDP:n isojen poikien hommaa. Amerikan meininkiin kävivät vuorollaan tutustumassa monet puolueen ja ay-liikkeen johtohahmot. Kuvaukset äijäporukoiden kiertokäynneistä ja luentomatkoista markkinatalouden mallimaahan ovat eläviä. SDP:n vuorovaikutus rapakon takana oli urauurtavaa suomalaisille poliitikoille. Amerikka oli mahtava maa mutta samalla melkoisen tuntematon. Suomalaiskommunistien harjoittama mustamaalaus kaipasi vastavoimakseen asiallisempaa Amerikka-tietoutta. Esimerkiksi autot tehtaiden parkkipaikoilla todistivat, että työläiset saivat osansa yleisestä elintason kohoamisesta.

SDP toi Suomeen muutamia amerikkalaisen autoteollisuuden herkkuja, aikakautensa markkinatalouden kruunuja. Majanderin tutkimus kuvittaa kauniisti kulttuurisen kylmän sodan tutkimuksen perusajatusta, jonka mukaan järjestelmien kamppailua käytiin mielikuvien tasolla. SDP korotti rahapottiaan nimenomaan sillä, että suomalaiset kuluttajat olivat valmiita maksamaan ylimääräistä länsimaisista laatutuotteista. Säännöstelytalouden ja neuvostouhan nujertamat suomalaiskuluttajat mielsivät vetävänsä keuhkoihin savukkeellisen ”vapaata maailmaa”. Venäläisten mahorkkaan liittyi kovin toisenlaisia mielikuvia.

Ulkomainen raha pantiin Suomessa poikimaan ns. hyväntekeväisyyskaupalla, tullivapausjärjestelmällä, joka oli luotu ulkomaisille lahjoituksille talvisodan jälkeen. Sitten oikeus hyödyntää tullivapautta lavennettiin koskemaan yleishyödyllisiä avustusjärjestöjä, säätiöitä, seurakuntia ja korkeakouluja. Mauno Pekkalan hallituksen päätöksellä hyväntekeväisyyskaupasta pääsivät hyötymään myös poliittisen puolueet. Ulkomaisina lahjoituksina saadut varat sijoitettiin kahviin, makeisiin, hedelmiin tai muihin ylellisyystarvikkeisiin, joiden myynnillä oli Suomen hintasäännöstelystä huolimatta hyvä kate. Vaikka hyväntekeväisyyskauppa tavallaan hyödytti kaikkia

osapuolia, se oli lähtökohtaisesti poikkeusolojen väliaikainen järjestely, joka mahdollisti hämäräperäisen keinottelun.

Oliko demarien ulkomainen raha likaista ja toiminta moraalitonta? Tutkija jättää johtopäätösten tekemisen lukijoille. Raha ei haissut kilpailevissa puolueissa, joiden vyörytystä tyhjätaskuinen SDP ei ehkä olisi kestänyt. Amerikan dollariapu kuitattiin paikallisten ammattiliittojen kassoista, joiden kytkennät CIA:han selvisivät vasta myöhemmin. Juridisesti vastuusta päästiin, kun puolueen talousmiehiä ei tuomittu rikoksista hyväntekeväisyyskauppoihin liittyneissä oikeudenkäynneissä.

Entä mitä ulkomaiset rahoittajat saivat panostuksensa vastineeksi? Tiedustelutietoa suomalaisesta kommunismista? – Varmasti, mutta sitä SDP keräsi ja välitti joka tapauksessa. Lojaalisuutta lännelle? – Kenties, mutta muutaman vuoden kuluttua jotkut veijarit saattoivat jo vastaanottaa Moskovan dollareita. Teoksen otsikonkin mukaan ulkomainen raha vahvisti SDP:tä kamppailussa Suomen demokratian puolesta. Suomi oli Euroopassa siitä harvinainen maa, että amerikkalaiset kokivat tuellaan vaikuttavansa kehityksen suuntaan. Näin sekä SDP:n talousmiehet että CIA:n kylmän sodan strategit toimintaa perustelivat. Majander toteaa maltillisesti, että raha ei kamppailua Suomen suunnasta ratkaissut. Rahalla saa politiikassa melkein kaikkea muuta paitsi kannatusta. Ulkomaisella rahalla kamppailtiin kommunismia vastaan, mutta sosiaalidemokratian oma myönteinen vetovoima oli luotava muilla keinoilla.

Kamppailu työväenliikkeen suunnasta nieli valtavasti SDP:n varoja sodan jälkeisinä vuosina. Rahaa käytettiin puoluelehdistön sekä puolueen ja ay-liikkeen sos.dem. toimitsijoiden verkoston ylläpitoon. Tutkimuksessa tätä lankaa ei kuitenkaan seurata päähän asti: mitä oli se käytännön työ, jolla kommunismin eteneminen Suomessa padottiin? Miten ruohonjuuritason kylmää sotaa käytiin, juntattiin, tiedusteltiin ja tehtiin propagandaa? Muutaman yksityiskohtaisen kuvauksen kahvi- tai hedelmälastien toimittamisesta Suomeen olisi sen sijaan voinut karsia tutkimuksen todistusvoiman kärsimättä.

Mikä tekee Demokratiaa dollareilla -tutkimuksesta toimivan? Ensinnäkin se vastaa vakuuttavasti kysymykseen SDP:n ulkomaisesta rahoituksesta, joka on askarruttanut tutkijoita ja journalisteja vuosikausia. Rahan liikkeiden selvittäminen antaa mahdollisuuden kuvata kokonaista aikakautta ja rikkoa historiantutkimuksen vakiintuneita kaavoja. Jos tämä tutkimus pitäisi jotenkin lokeroida, ehdottaisin nimilapuksi kylmän sodan poliittista talous- ja sosiaalhistoriaa. Taitavasti kirjoitettuna teos avautuu kaikille lukijoille, mikä ei tarkoita tutkimuksellisesta tasosta tai lähdeviitteiden tarkkuudesta tinkimistä.